

До разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 70.895.029
у Хмельницькому університеті управління
та права імені Леоніда Юзькова

29000, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 8

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата юридичних наук,
завідувача кафедри цивільно-правових дисциплін
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

УСТИМЕНКО ОЛЕНИ АНАТОЛІЇВНИ

на дисертацію

ПОГРЕБНЯК МАРІЇ ВОЛОДИМИРІВНИ

«Припинення зобов'язання з договору довічного утримання (догляду)»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми.

Актуальність теми дисертаційного дослідження, обраної Погребняк Марією Володимирівною, не викликає сумнівів, оскільки воно присвячено нагальній за усіх часів як в практичній, так і в науковій площині тематиці – зобов'язанням з договору довічного утримання (догляду), зокрема, проблематиці їх припинення. Представлена авторкою наукова робота є виваженою, необхідною та корисною не тільки суто в правничому аспекті,

а відповідні пошуки та доробки в сфері зобов'язального права мають визначати як зміст, так і динаміку приватноправових перетворень, які відбуваються в Україні.

Потреба у дослідженні основних аспектів припинення зобов'язання з договору довічного утримання (догляду), з урахуванням доволі широкого пласту практичної складової, є своєчасною, повсякчасною та такою, що вимагає тримати її «в полі зору» внаслідок циклічного оновлення законодавчих положень. Незважаючи на доволі значне наукове надбання в досліджуваній царині, низка моментів в частині саме припинення зобов'язань з договору довічного утримання (догляду) залишається опрацьованою дещо фрагментарно, що зумовлено специфікою предмету дослідження.

Обрана авторкою тема дисертації, положення наукової новизни, висновки, пропозиції та рекомендації, які виносяться нею на публічний захист, вбачаються актуальними не тільки з доктринальної точки зору. Всебічний аналіз та характеристика як правової природи зобов'язань з договору довічного утримання (догляду), так і напрацювань судової практики в досліджуваній сфері, висвітлення практичних рекомендацій та запропоновані законодавчі пропозиції сприятимуть уникненню колізій та неоднорідності тлумачення відповідних норм в правозастосовній практиці, а також стануть у нагоді при майбутній уніфікації відповідних норм вітчизняного законодавства. Дисертанткою зроблено доволі вдалу спробу сформулювати та аргументувати відповіді на проблемні питання, які дозволять в подальшому побудувати бездоганний базис для подальшого вдосконалення вітчизняної цивілістики.

Актуальність теми підтверджується також тим, що дисертацію виконано відповідно до планів науково-дослідної роботи кафедри цивільного права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова на 2017–2023 роки «Актуальні питання

правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин у контексті приведення законодавства України до європейських стандартів» (державний реєстраційний номер 0117U000105), що є складовою наукової теми Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» на 2017–2026 роки (державний реєстраційний номер 0117U000103).

Ступінь обґрунтованості результатів представлених здобувачкою наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації, та їх новизна.

Виконана дисертація може бути охарактеризована як така, що має достатній науково-теоретичний рівень та практичну значимість положень й висновків, що пропонуються її авторкою.

Дисертанткою коректно, хоча в окремі частини й дещо абстрактно, сформульовано мету її наукового дослідження, яка полягає у визначенні загальних закономірностей та видових особливостей припинення зобов'язання з договору довічного утримання (догляду), а також розробленні науково-теоретичних пропозицій для вирішення проблемних питань у сфері правового регулювання цивільних договірних відносин.

Авторкою окреслено наступні завдання, виконання яких мало на меті досягнення поставленої мети: визначити поняття та ознаки зобов'язання з договору довічного утримання (догляду); розкрити елементи зобов'язання з договору довічного утримання (догляду); визначити поняття припинення зобов'язання з договору довічного утримання (догляду); охарактеризувати підстави припинення зобов'язання з договору довічного утримання (догляду), що залежать від волі сторін; розкрити особливості підстав припинення зобов'язання з договору довічного утримання (догляду), що не залежать від волі сторін; визначити поняття розірвання договору довічного утримання (догляду) як підстави припинення зобов'язання; з'ясувати

особливості розірвання договору довічного утримання (догляду) з ініціативи відчужувача майна та правові наслідки припинення зобов'язання; охарактеризувати розірвання договору довічного утримання (догляду) з ініціативи набувача майна та правові наслідки припинення зобов'язання; розробити науково-теоретичні пропозиції для вирішення проблемних питань у сфері правового регулювання цивільних договірних відносин.

Слід констатувати, що аналіз тексту роботи дозволив дійти висновку про те, що завдяки послідовному, логічному окресленню та формулюванню визначених в роботі завдань, поставлена авторкою мета досягнута, а зроблені у роботі висновки, пропозиції та узагальнення корелюють їй.

В роботі продемонстровано достатній рівень оперування основними доктринальними категоріями в межах об'єкта та предмета дослідження, які сформульовані як «правовідносини, пов'язані з припиненням договірних зобов'язань у цивільному праві» та «припинення зобов'язання з договору довічного утримання (догляду)» відповідно.

Авторкою доведено можливість самостійно проводити відповідне наукове дослідження основних догматичних положень та нормативно-правової бази за темою дисертації та доречно використовувати галузеві правничі дефініції, виокремлювати та формулювати сутність основних проблемних аспектів в досліджуваній сфері та пропонувати шляхи їх вирішення.

Крім цього, за результатами ознайомлення з дисертацією можна дійти умовиводу про те, що здобувачка належною мірою оволоділа методологією наукової діяльності шляхом застосування на відповідному професійному науково-дослідницькому рівні сукупності методів наукового пізнання: формально-логічного, аналізу, синтезу, дедукції, індукції, історичного, порівняльного аналізу, системно-структурного,

аксіоматичного тощо.

Дисертаційна робота складається з трьох розділів, які містять в собі вісім підрозділів. Авторка починає дослідження з характеристики правової природи припинення зобов'язання з договору довічного утримання (догляду), зробивши окремий акцент як на понятті, ознаках та елементах зобов'язання з договору довічного утримання (догляду), так і в окремому розділі фокусує увагу безпосередньо на понятті припинення зобов'язання з договору довічного утримання (догляду) як такого (Розділ 1). У Розділі 2 роботи «центр тяжіння» дослідження перенесено на загальні підстави припинення зобов'язання з договору довічного утримання (догляду) (ті, що залежать від волі сторін, та ті, що від волі сторін не залежать). Третім змістовним блоком дослідження (від загального – до спеціального) виступає аналіз розірвання договору довічного утримання (догляду) як спеціальної підстави припинення зобов'язання (Розділ 3), в межах якого авторка розглядає поняття розірвання договору довічного утримання (догляду) як підстави припинення зобов'язання (з ініціативи відчужувача майна та набувача майна й відповідні правові наслідки припинення означеного зобов'язання).

Запропонована дисертанткою структура роботи надала можливість здійснити послідовний аналіз проблемних аспектів припинення зобов'язання з договору довічного утримання (догляду), розкрити сформульовану тему дослідження та досягнути поставленої мети шляхом вирішення анонсованих завдань.

Дисертація характеризується комплексним підходом авторки до аналізу основних аспектів зобов'язань з договору довічного утримання (догляду). Заслужують на увагу авторські формулювання відповідних дефініцій та пропозиції щодо внесення змін до положень галузевих нормативно-правових актів в частині правового регулювання вказаних зобов'язань. Так, наприклад, вдалим вбачається аргументування

необхідності віднесення до видів забезпечення виконання зобов'язання з договору довічного утримання (догляду) страхування ризику невиконання набувачем своїх обов'язків за цим договором, що може передбачатися у договорі довічного утримання (догляду) за згодою сторін (стор. 26).

В результаті проведеного дослідження дисертанткою сформульовано низку висновків, рекомендацій та положень, що мають як науковий, так і практичний інтерес. Вагомим здобутком дисертації є її достатньо високий науково-теоретичний рівень, який свідчить про належну обізнаність дисертантки у науковій проблематиці, яка стосується предмета дослідження.

У свою чергу, практичне значення результатів, отриманих авторкою дисертаційного дослідження, полягає в тому, що анонсовані пропозиції, висновки та узагальнення можуть бути використані як підґрунтя для подальших загальнотеоретичних наукових досліджень проблем договірних зобов'язань та зобов'язань з договору довічного утримання (догляду), а також під час викладання навчальних дисциплін «Цивільне право», «Порівняльне цивільне право», «Правочини з нерухомістю» тощо.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження (у тому числі відображені у наукових публікаціях здобувачки) мають необхідний рівень наукової новизни. Проведене в роботі дослідження завершується акумульованими за його результатами висновками.

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях за темою дисертації.

Основні положення дисертації Погребняк М. В. «Припинення зобов'язання з договору довічного утримання (догляду)» висвітлено у шістьох наукових публікаціях, з яких чотири наукові статті опубліковано у виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора наук, кандидата наук та ступеня доктора

філософії, а також у двох тезах виступів: на вітчизняній та на міжнародній науково-практичних конференціях.

На підставі проведеного аналізу тексту дисертації ознак порушення авторкою вимог академічної доброчесності, що ставляться до наукових робіт, виявлено не було.

Текст дисертації містить посилання на використані при проведеному дослідженні наукові результати, ідеї, публікації інших авторів (список використаних джерел сформовано зі 184 пунктів).

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Позитивно в цілому оцінюючи дисертацію, не нівелюючи внесок авторки у сучасну зобов'язальну доктрину, тим не менш, слід констатувати, що окремі узагальнення, положення та висновки, презентовані авторкою, потребують уточнення або додаткової аргументації.

1. При характеристиці методів проведеного нею наукового дослідження авторка вказала, що застосування аксіоматичного методу дозволило проаналізувати судову практику та зробити висновки з основних проблемних питань припинення зобов'язання з договору довічного утримання (догляду) у розділах 2 та 3 роботи (стор. 25). Вбачається, що тезисне акумульоване наведення отриманих висновків буде доречною завершальною «цеглиною» анонсованого способу побудови наукової цивілістичної теорії.

2. Авторкою в анотації дисертації (стор. 3), та, в унісон, у висновках дослідження (стор. 202) справедливо зауважено, що зобов'язання з договору довічного утримання (догляду) можуть припинятися повністю або частково на підставах, передбачених законом або договором. Вказану законодавчу сентенцію деталізовано вказівкою на те, що часткове припинення зобов'язання має місце у разі смерті одного з відчужувачів, згоди сторін зобов'язання про звільнення набувача від обов'язку

забезпечення відчужувача житлом або доглядом. У тексті роботи на стор. 101-102; 132 більш розгорнуто розглядається законодавча підстава часткового припинення зобов'язань із договору довічного утримання (догляду), до якої авторка відносить смерть одного з відчужувачів, апелюючи до положень ч. 1 ст. 747 ЦК України. З урахуванням того, що вказана законодавча норма містить вказівку на те, що за настання таких умов «обсяг зобов'язання набувача відповідно зменшується», вбачається доцільним почути аргументацію авторки щодо ототожнення останнього саме з припиненням зобов'язання, а не з, наприклад, «звуженням» меж його виконання (відповідно до Роз'яснення Міністерства юстиції України (п. 81 у списку використаних джерел) ці правові категорії розмежовуються).

Окрім цього, цікавою є позиція авторки на користь віднесення або до законодавчих, або договірних підстав часткового припинення зобов'язання з договору довічного утримання (догляду) у зв'язку із неможливістю його виконання – внаслідок військової агресії російської федерації проти України – щодо забезпечення відчужувача або третьої особи житлом у будинку (квартирі), який йому переданий за договором довічного утримання (догляду), якщо цей обов'язок був передбачений у договорі (стор. 128-129).

3. При проведенні характеристики та аналізу основних аспектів досліджуваної проблематики авторкою наведено заслуговуючий на увагу умовивід про те, що засобом припинення зобов'язання з договору довічного утримання (догляду) (стор. 6, 204) та самого договору довічного утримання (догляду) (стор. 135) є розірвання договору на вимогу спадкоємців відчужувача. Крім того, в тексті роботи ще раз зустрічається положення щодо засобу припинення зобов'язання з договору довічного утримання (догляду) – авторка зауважує, що звернення до суду з заявою є основним та єдиним засобом припинення зобов'язання на вимогу однієї із

сторін за договором довічного утримання (догляду) (стор. 165-166). З урахуванням наведеного, під час публічного захисту логічним буде з боку авторки розтлумачити поняття та сутність наведеної правової конструкції.

В цілому висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Висновок.

Дисертація Погребняк Марії Володимирівни «Припинення зобов'язання з договору довічного утримання (догляду)», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, є самостійною завершеною кваліфікаційною науковою роботою, що містить нові обґрунтовані та аргументовані результати, які у своїй сукупності є значущими як для правової доктрини, так і мають практичне значення, відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Погребняк Марія Володимирівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін

Харківського національного університету

імені В. Н. Каразіна

кандидат юридичних наук

УСТИМЕНКО

Олена

